

УДК 73.3016:745/749

Силко Є.М., Помельнікова А.В.

ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИЗАЙН ЯК ОСНОВА ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті аналізується поняття "екологічний дизайн" та визначається його змістовне наповнення; акцентується увага на необхідності збагачення дизайн-освіти, що не так давно розширила зміст трудового навчання та частково образотворчого мистецтва початкової ланки освіти, екологічною складовою; окреслюється зв'язок екодизайну та художньо-технічної творчості школярів в межах початкової ланки освіти; обґрунтовується твердження про те, що художньо-конструктивна творчість молодших школярів як діяльність, що спирається на естетичний досвід особистості, повинна стати практичним втіленням нового екологічного світогляду.

Ключові слова: екологія, екологія культури, екологічний дизайн, художнє конструювання, початкова школа.

Екологічний дизайн – одна з останніх парадигм бачення сучасних планетарних реалій, коли екологія набуває своїх властивостей вже й у художньо-технічній творчості. Екологічний дизайн є узагальнюючою номінативною ознакою сьогодишнього бачення людини як соціальної, так і, перш за все, біологічної істоти, яка прагне жити у єдності з природою.

Останнім часом світ охопила хвиля екодизайну, яка набуває потужного виміру культуротворення. В сучасному суспільстві екологічно безпечна проектна діяльність – це найпопулярніший модний напрям. Подібний біо-бум – своєрідне прагнення людини вижити в умовах глобально несприятливої екологічної ситуації та всесвітньої економічної кризи [4]. Екологічна проблематика продукує питання пов'язані не просто з виробленням нової системи цінностей, надцінностей, а й безціннісного існування сучасної людини. Екологічний імператив як надцінність, як морально-духовне утворення вищого порядку, причетний до формування кожної конкретної цінності, оскільки їх смисл пов'язується зі збереженням навколишньої природи як надмотивом [5].

Сьогодні інформація стосовно екологічних питань та їх вирішення за допомогою проектною культури є малою, та здебільше вона наведена у європейських джерелах також у різних країнах світу. У вітчизняній практиці розглядання цієї тематики більш поглиблено відбувалося у 70-80-ті роки минулого століття. Сучасна кількість досліджень у сфері дизайну є мала, до них відносяться: К.А. Кондратьєва, О.В. Бойчук О.А. Орлова, Г.Г. Гурьєвой, А.В. Шатин та ін. У іноземній практиці розгляданням питань змін в концепції формоутворення у зв'язку з екологічною проблематикою займалися такі дослідники: У. Тишнер, Є. Сотсасс, П. Люкнер, Е. Брамс та ін. Освітньо-виховний потенціал екодизайну в контексті початкової школи залишається практично недослідженим. Отже, незважаючи на наявність певного наукового доробку з проблеми, можна сказати, що цим питанням нажаль не займаються більш детально сьогодні ніж у порівнянні з кінцем минулого століття. Враховуючи сучасні особливості технічного та індустріального розвитку, актуальність екологічних питань набуває ще гострішої уваги для суспільства.

Одним з перших, хто підняв питання екології середовища, місця людини в світі, проблеми науки був І. Кант. Він намагався поєднати зоряне небо над головою і моральний закон внутрішнього світу людини. Кожна культура має свої регулятиви у питанні взаємозв'язку людини і природи. Щоб з'єднати природу і людину (її свободу) Кант помістив в середину красу, здатність до естетичного переживання та естетику [6, с. 13].

Отже, висока естетика світосприйняття, що міцно спирається на правильні естетико-виховні впливи, створює сприятливі передумови для формування морально-екологічного імперативу особистості у ставленні до навколишньої природи. Адже не викликає сумніву твердження, що людина (особливо дитина) ніколи не зашкодить тому, що любить. Зараз, коли людина знаходиться в положенні заручника власних нищівних антропогенних впливів, екологізація художньо-технічної творчості має неабияку актуальність. На сьогоднішній день екодизайн все активніше крокує в маси. Освіта як невід'ємна частина суспільного існування, як генератор поступального руху суспільства має миттєво реагувати на перспективні тенденції і корегувати свій зміст та завдання. Саме тому дизайн-освіта, розширивши нещодавно зміст трудового навчання [8; 12; 10; 11] та частково образотворчого мистецтва початкової ланки освіти, зараз повинна збагатитися екологічною складовою.

На цьому шляху постає одна зі складних і до кінця не розв'язаних проблем загальної освіти – фактична відсутність інтерактивного зв'язку між шкільною та вищою її ланками. Щоб подолати небажану окремішність, на нашу думку, увагу слід зосередити на підготовці фахівців належної кваліфікації, теоретично й методично підготовлених до впровадження екологізації художньо-технічної творчості молодших школярів.

З огляду на це, **мета статті** полягає у розкритті поняття "екологічний дизайн" та визначенні його змістовного наповнення; окресленні зв'язку екодизайну та художньо-технічної творчості школярів в межах початкової ланки освіти.

Аналіз останніх публікацій свідчить про те, що феномен екодизайну займає вагому нішу в соціокультурному житті. Екологічність як актуальний тренд сучасності починає створювати певний формотворчий імідж, який панує на метакультурному просторі всієї земної кулі [1; 2; 9]. Виникають інші цінності, які буквально перегортають наше світосприйняття.

Ідеологічно-екологічний бум, який зараз набуває великих обертів в дизайні і в культурі, пов'язаний з двома тенденціями. Перша – *екологія культури* – намагається підняти етноприроду і пов'язана з відродженням національної самобутності, яка несе в собі надцинності культуротворення. Інша тенденція – *екологія природи* – пов'язана з подоланням катастрофічного порушення рівноваги в навколишній природі. Ці дві визначальні тенденції знаходяться у тісному двосторонньому зв'язку – екологія культури неможлива без природного підґрунтя, а екологія природи неможлива без культурної людини.

Тобто, світ дизайнерських практик знаходиться в досить складному становищі вибору: продовжувати традиційну культуру, яка продукує штучні цінності, нівелює національну приналежність і руйнує природне довкілля, або за найвищу цінність обрати національну природу та національне природне довкілля як коеволюцію (співрозвиток) людини і природи на засадах розуму і відповідальності за свої дії (ноосфера) [13; 3].

Світогляд, який сформувався в культурі як екологічний рух, безперечно заслуговує значної уваги, адже, в сучасному світі це специфічне світосприйняття стає домінуючим філософським баченням тих трансформацій, які йдуть на зміну ХХ століттю. Тобто, сформувалося поле метаекологічної проблематики, що зарекомендувало себе як тотальна наскрізна структура. Екологія культури й природи – реалії сьогодення. Проблема полягає в тому, щоб уникнути банальності в дизайні як планетарному явищі, побачити його в контексті сучасних проблем екологічного розуміння світу. Яким чином вписатися в цей поштовх культуротворення. Існує також проблема екології в культурі, бо в ній зникає те, що вже практично не можливо реанімувати – національна ідентифікація.

Виникає необхідність повернення у традиційне минуле, локалізації національних формотворчих потенцій. На цьому етапі, разом з тим, формується наступна фаза культуротворення, за умов, коли вже не культура диктує, а – натура (природа). Поєднання необхідності відродження національно-традиційного формотворення і збереження навколишньої природи окреслюють змістовно-матеріальне наповнення художньо-технічної творчості як професійних дизайнерів, так і в межах трудового навчання початкової школи. Потрапляючи в поле екологічної моди як модусу антропоморфного простору культури, як екології дизайну, перед нами виникає й розгортається екологія більш технологічна і конструктивна. Вона не знижує ступінь свободи людини, забезпечуючи при цьому глибоку спорідненість з навколишньою природою (збереження природних ресурсів і чистоти довкілля).

В умовах сучасного споживання товарів, люди дедалі частіше звертають увагу на можливе повторне використання матеріалів, так званий редизайн і роботу з відходами виробництва.

Розглянемо екодизайн на ринку екологічно безпечної моди. Уявімо модель трикутника, на вершинах якого у взаємодії знаходяться еколог, виробник і споживач. Еколог є носієм морально-етичної ідеї – він турбується про зменшення шкоди навколишньому природному середовищу. Його заключною метою є виховання відповідального та сумлінного природокористувача, що усвідомлює себе як частину екосистеми, баланс якої не можна порушувати. Виробник, в свою чергу, намагається максимізувати прибуток. Тому, в досягненні своєї мети він використовує всі доступні йому сучасні маркетингові засоби та тенденції. І, нарешті, споживач потребує, насамперед, товар, який, за винятком свого функціонального призначення, також є:

- знаком статусу, як в контексті загальної культури, так і в безлічі субкультур, що існують у світі;
- засобом індивідуального самовираження, що супроводжується потребою у високому рівні креативності дизайнера.

У центрі моделі трикутника – дизайнер, перед яким стоїть завдання побудувати взаємовигідну систему комунікацій між цими дійовими особами, яка б одночасно сприяла розповсюдженню морально-етичної ідеї (ідеї єдності людини і природи), не зменшуючи при цьому інтересів жодної із сторін. Описані вище екологічні ніші на ринку дизайнерської продукції, з точки зору подібної структури, є вагомими кроками в зменшенні шкоди довкіллю, а також, у вихованні нового екологічного способу мислення у споживача. Якщо екстраполювати цю модель на початкову школу, то морально-етична ідея – це реалізація вчителем виховного моменту, а самостійна робота учнів з конструювання на задану тему – практична реалізація елементів екологічного дизайну.

У підсумку варто зазначити, що екодизайн орієнтований на екокультуру. Формування екологічної культури, в свою чергу, неможливе без активної участі початкової ланки шкільної освіти як генератора відповідних виховних впливів на особистість, що розвивається. Починаючи з естетичного виховання засобами предметів та явищ навколишньої природи (на основі відчуттів, емоційних вражень від побаченого, почутого, тактильного зв'язку), продовжуючи формуванням морально-етичних переконань, що в результаті має стати міцним підґрунтям для екологічного імперативу.

Художньо-технічна творчість як діяльність, що спирається на естетичний досвід особистості, повинна стати практичним втіленням нового екологічного світогляду. Основи формотворення дитячих поробок мають включати в себе, по-перше, національні традиції формотворення, що споконвіку відображали ідею органічної єдності людини і природи та, по-друге, – турботу за збереження природного довкілля як провідну тенденцію сучасних реалій розвитку суспільства.

Перспективність такого роду досліджень полягає у розробці теоретико-методичних основ впровадження у практику початкової школи художньо-технічної творчості учнів як основи екологічного дизайну.

Використані джерела

1. Барт Р. Система моди. Статті по семиотике культуры / Ролан Барт : пер. с. фр. С. Н. Зенкина. – М. : Издательство имени С. Сабашниковых, 2003. – 512 с.
2. Био аксесуари [Интернет ресурс]: Журнал об экологически дружелюбном образе жизни для всех. – Режим доступа до статті: <http://megreen.org.ua>.
3. Винер Д.Р. Культ Вернадского и ноосфера / Винер Дуглас Р. // В. И. Вернадский : pro et contra. – СПб., 2000. – С. 645-646.
4. Гардашук Т.В. Сучасний екологізм : теоретичні засади та практичні імплікації / Т.В. Гардашук // Практична філософія. – 2001 – №1. – С. 56-61.
5. Дерябо С.Д. Две модели экологии / С.Д. Дерябо, В.А. Ясвин // Человек. – 1998. – №1. – С. 78-82.
6. Кант И. Основы метафизики нравственности / И. Кант. – М. : Академия, 1999. – 824 с.
7. Морен Е. Втрачена парадигма : природа людини (уривки) / Е. Морен // Філософ. і соціол. Думка. – 1995. – №5-6. – С. 90-109.
8. Навчальні програми для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання [Интернет ресурс]. – Режим доступа до матеріалів: <http://osvita.ua/school/materials/program/8793/>.
9. Текстиль здоров'я і екологічний дизайн [Интернет ресурс]: ТМ Російские торговые марки. – Режим доступа до статті: <http://www.rustm.net>.
10. Тименко В.П. Дизайн-освіта в дитячому садку і початковій школі / В.П. Тименко // Палітра педагога. – 1999. – № 1. – С. 14-17.
11. Тименко В.П. Безперервна система загальної дизайн-освіти : стан і перспективи розвитку / В.П. Тименко // Збірник наукових праць. – К. : Науковий світ, 2002. – С. 108-110.
12. Тименко В.П. Пріоритетні принципи трудового навчання у 3 кл. : Орієнтація на світ професій / В.П. Тименко // Початкова школа. – 2004. – №2. – С. 36-39.
13. Фесенкова Л.В. Ноосферное мышление и современная экологическая ситуация / Л.В. Фесенкова // Высшее образование в России, 2008 – №1. – С. 23-28.

Sylko E., Pomelnikova A.

ECOLOGICAL DESIGN AS THE BASIS OF ARTISTIC AND TECHNICAL CREATIVITY OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN

The problems of ecological design in contact with different areas of production and scientific knowledge – ranging from architecture, industrial design and applied ecology to contemporary studies in philosophy, medicine, psychology, sociology and pedagogy. Understanding the structure, role, and prospects of development of ecological design is possible only if the system examination of this phenomenon. To foresee the consequences, to minimize risks in the design environment not only for human society, but also for nature – the purpose and result of professional work of the designer. The article analyzes the principles of ecological approach in the design, goals and objectives of environmental design as current trends in design practice. This integrated and holistic planning activity, which does not disturb the equilibrium of the environment. The article discusses the concept of "ecological design" and is defined by its content; outlines the relationship of eco-design, artistic and technical creativity of pupils in primary level of education.

The article analyzes the concept of "ecological design" and is defined by its content; examines the relationship of eco-design, artistic and technical creativity of pupils in primary level of education; proves that artistic and constructive creativity of primary school children as an activity that based on the aesthetic experience of the individual must be practical realization of a new ecological world view. Formation of ecological culture, in turn, is not possible without the active participation of primary level schooling as a generator of appropriate educational influences on personality that develops. In this way, there is one of the difficult and have not solved yet the problems of general education – the virtual absence of interactive communication between school and university. To overcome this problem, in our opinion, attention should be focused on preparing appropriately qualified professionals, theoretically and methodically prepared for the implementation of ecologisation artistic and technical creativity of primary school children.

Design education that recently expanded the content of industrial arts and partly fine arts in primary level education, should now be enriched by the ecological component. The combination of the need for the national traditional shaping and preserving the natural environment outline the material content of artistic and technical creativity of professional designers as well as within the industrial arts in primary school.

Key words: ecology, cultural ecology, ecological design, artistic design, elementary school.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2015